

Ekspresywny ruch społeczny kobiet jako przykład aktywności w społeczeństwie obywatelskim

The Expressive Social Movement of Women as an Example of Civic Engagement

Abstract

The paper analyzes the expressive social movement of women named Krystyna as a form of grassroots civic activity within the framework of multisectoral social policy. The author places her considerations in the context of changes in the welfare state, the development of civil society, and civic (active) social policy, implemented in cooperation between the public, private, social, and informal sectors. The subject of the analysis is the nationwide Krystyna movement, operating since 1998, which has transformed from a social category linked by a common name into a new, unconventional social movement of an expressive and bond-building nature. Empirical research (surveys, interviews, participant observation) has shown that this movement promotes the integration of women, mainly senior citizens, builds social capital, and initiates grassroots social and aid activities. The Krystyn phenomenon has been interpreted in the light of classical and contemporary theories of social movements. The author argues that despite the lack of a formal program and reformist goals, the movement meets most of the criteria of a social movement, especially in terms of emotional community, informal networks of relationships, and cultural expression. The paper emphasizes the importance of the Krystyn movement as an example of the functioning of civil society, especially in the area of senior citizen policy.

KEYWORDS: civil society, women's movement, social economy, senior citizen policy

SŁOWA KLUCZOWE: społeczeństwo obywatelskie, ruch kobiet, polityka senioralna, ekonomia społeczna

KRYSTYNA LEŚNIAK-MOCZUK – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego, ORCID – 0000-0001-7032-9205, e-mail: kles@autograf.pl

1 | Wprowadzenie

Idea samopomocy i samoobrony wobec zagrożeń sięga zarania dziejów, a zaawansowane formy tych działań pojawiały się od drugiej połowy XIX wieku jako wynik sytuacji społeczno-ekonomicznej w Europie i Ameryce Północnej. Po drugiej wojnie światowej trudno było pogodzić politykę społeczną z gospodarką w społeczeństwie przemysłowym. W powojennej Republice Federalnej Niemiec sukces odnosił model społecznej gospodarki rynkowej. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku przy przechodzeniu od gospodarki scentralizowanej do gospodarki rynkowej podjęto próbę adaptacji tego modelu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej^[1].

Zmierzch państwa opiekuńczego *welfare state*, oznaczającego marginalizację polityki społecznej w państwach kapitalistycznych, w których model gospodarczy oparty jest na doktrynie neoliberalizmu, zrodził społeczeństwo obywatelskie. Obowiązkiem rządów państwowych jest prowadzenie polityki społecznej, która w modelu neoliberalnym przybiera postać obywatelskiej (aktywnej) polityki społecznej.

Realizacja zadań polityki społecznej przez publiczne podmioty państwowe i samorządowe, niepubliczne podmioty obywatelskiej polityki społecznej w ramach trzeciego sektora, najbliższe otoczenie jako sektor nieformalny oraz podmioty sektora rynkowego odbywa się w ramach wielosektorowej polityki społecznej *welfare pluralism*.

W artykule podjęto próbę przedstawienia celów i form działania ekspresywnego ruchu społecznego, będącego przejawem aktywności oddolnej w obywatelskim społeczeństwie w kontekście innych podmiotów aktywnej polityki społecznej oraz podmiotów polityki społecznej w sektorze publicznym, prywatnym i nieformalnym.

Przedmiotem artykułu jest egzemplifikacja współdziałania podmiotów wielosektorowej polityki społecznej oraz ukazanie istoty jednego z tych podmiotów, ruchu społecznego jako efektu samoorganizacji społecznej, inicjatywy oddolnej, dobrowolnego zrzeszania się prowadzącego do integracji

¹ Krystyna Kietlińska, *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim* (Warszawa: Difin, 2010), 56-61; Krystyna Leśniak-Moczuk, „Niemieckie i polskie doświadczenia społecznej gospodarki rynkowej w obliczu integracji europejskiej i globalizacji” *Ius Et Administratio*, z. 4 (2004): 211-241; Krystyna Leśniak-Moczuk, „Elementy polityki społecznej w modelu społecznej gospodarki rynkowej na poziomie lokalnym”, [w:] *Regionalne aspekty społecznej gospodarki rynkowej*, red. Czesław Skowronek (Warszawa: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, 2006), 139-154.

społecznej, poprzez pokonywanie barier klasowych i światopoglądowych. Dokonano charakterystyki badanego ruchu społecznego kobiet o imieniu Krystyna także w kontekście wybranych teorii ruchów społecznych.

Celem podjętej analizy jest znalezienie powiązań pomiędzy podmiotami sektora obywatelskiej polityki społecznej a podmiotami sektora publicznego i prywatnego oraz nieformalnego, a także ocena szans i zagrożeń tej współpracy.

Przytoczone w artykule dane zostały zebrane w autorskich badaniach empirycznych w skali ogólnopolskiej z wykorzystaniem metod ilościowych i jakościowych, według techniki sondażu za pomocą kwestionariusza ankiety, wywiadów i obserwacji uczestniczącej. Zastosowano również metodę *desc reaserch*, analizując dane zastane i technikę analizy krytycznej treści.

2 | Struktura podmiotów wielosektorowej polityki społecznej

Koncepcja wielosektorowości, wskazująca na równorzędną rolę wszystkich sektorów w odpowiedzialności za kształtowanie dobrobytu społeczeństwa, wymaga łączenia scentralizowanych decyzji państwa ze zdecentralizowanymi sposobami ich realizacji^[2]. Szczegółowe zestawienie podmiotów funkcjonujących w poszczególnych sektorach zawiera poniższa tabela.

² Kietlińska, *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, 47-49.

W wielosektorowej polityce społecznej wyróżnić można cztery sektory. W ramach trzeciego sektora aktywnej polityki społecznej wyróżnia się ekonomię (gospodarkę) społeczną i ruchy społeczne. Ekonomię społeczną tworzą organizacje pozarządowe, podmioty „tradycyjnej” ekonomii społecznej (stowarzyszenia, fundacje, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe) oraz podmioty „nowej” ekonomii społecznej (centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności społecznej, warsztaty terapii zajęciowej, przedsiębiorstwa społeczne i socjalne, spółdzielnie socjalne, fundusze poręczniowe, agencje rozwoju regionalnego, banki spółdzielcze). Organizacje pozarządowe jako społeczne podmioty tzw. trzeciego sektora NGO (Non Government Organizations) uzupełniają marginalizowaną rolę socjalną państwa, pełniąc rolę subsydiarną wobec polityki społecznej prowadzonej przez instytucje państwowe na szczeblu centralnym (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Polityki Senioralnej) i wojewódzkim (Wydziały Polityki Społecznej w Urzędach Wojewódzkich) oraz instytucje samorządowe na szczeblu wojewódzkim (Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej), powiatowym (Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie) i gminnym (Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej, Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej lub Centra Usług Społecznych).

Spośród wymienionych podmiotów w sektorze samorządowym najnowszą instytucją są Centra Usług Społecznych, stanowiące fakultatywne podmioty polityki społecznej, tworzone przez rady gmin i radym miast na mocy Ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, art. 25 ust. 1 (Dz. U. z 2019 r., poz. 1818). CUS tworzy się poprzez przekształcenie funkcjonującego w gminie MOPS/GOPS lub w wyniku utworzenia nowej jednostki organizacyjnej, odrębnej od MOPS/GOPS, obsługującej mieszkańców co najmniej dwóch gmin. Samorząd gminy wybiera usługi społeczne dostępne dla mieszkańców usługi z następującego katalogu: polityka prorodzinna, wspieranie rodziny, system pieczy zastępczej, pomoc społeczna, promocja i ochrona zdrowia, wspieranie osób starszych, edukacja publiczna, kultura, kultura fizyczna i turystyka, pobudzanie aktywności obywatelskiej, reintegracja zawodowa i społeczna, przeciwdziałanie bezrobociu, mieszkalnictwo, ochrona środowiska.

Ten innowacyjny model usług społecznych jest wdrażany na poziomie lokalnym w procesie „kroczącej zmiany systemowej”. W ciągu trzech lat (2020-2022) powstało w Polsce 51 centrów usług społecznych we wszystkich województwach (z wyjątkiem łódzkiego) i tworzone są nowe.

CUS-y mogą być finansowane z budżetu gminy, ze środków finansowych gminnego programu współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi, programów Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej oraz projektów Europejskiego Funduszu Społecznego.

Przy realizacji usług społecznych CUS może współdziałać z następującymi podmiotami: jednostki organizacyjne gminy, organizacje pozarządowe, jednostki prowadzące działalność leczniczą, jednostkami wyłoniowymi na podstawie ustawy prawo zamówień publicznych, jednostkami tworzonymi na podstawie Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r. Współpraca z wyżej wymienionymi podmiotami kluczowego wynika z założenia wdrażania modelu CUS-ów. Dostarczanie ludności usług społecznych odbywa się na zasadzi kontraktacji jako formie zakupu lub zlecenia realizacji usług społecznych^[3]. Niektóre usługi społeczne są zlecane podmiotom prowadzącym prywatną działalność w sektorze rynkowym. W sektorze nieformalnym, na który składa się rodzina, sąsiedzi, przyjaciele, czyli najbliższe otoczenie realizują usługi społeczne w myśl zasady subsydiarności w polityce społecznej^[4].

3 | Obywatelska polityka społeczna

Obywatelska polityka społeczna kultywująca idee Rewolucji Francuskiej wolność, równość i braterstwo, prowadzi do integracji środowisk lokalnych, w których budowanie kapitału społecznego poprzez zawiązywanie więzi społecznych sprzyja poprawie jakości życia. Zgodnie z zasadą subsydiarności (pomocniczości), mającą korzenie w encyklice *Quadragesimo anno*, w organizacji życia społecznego powinno być tyle państwa, ile jest konieczne i tyle społeczeństwa, ile jest możliwe. Zdaniem Juliana Auleytnera anonimowa biurokracja jako monopolista, broniąc swoich pozycji,

³ *Centra usług społecznych – nowy model instytucji polityki społecznej* (Rzeszów 2024), 4-6, 17-19, 21-25.

⁴ Mirosław Grewiński, Stanisław Kamiński, *Obywatelska polityka społeczna* (Warszawa: Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, Wyższa Szkoła Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, 2007), 49-52; Krystyna Leśniak-Moczuk, Piotr Steczkowski, *Od inicjatyw lokalnych w „Dolinie Strugu” do programu ekonomii społecznej na Podkarpaciu* (Błażowa-Chmielnik-Hyżne-Tyczyn: Regionalne Towarzystwo Rolno-Przemysłowe „Dolina Strugu”, 2010), 39.

rozdzielając przywileje, atomizując społeczeństwo poprzez prawo i pieniądze, może stać się zagrożeniem dla obywatelskości i barierą hamującą oddolne inicjatywy^[5].

Model polityki społecznej w Polsce po roku 1989, który zapoczątkował transformację systemową, powinien być budowany w ramach zasady sprawiedliwości społecznej zawartej w koncepcji społecznej gospodarki rynkowej jako ustroju gospodarczego zapisanego konstytucyjnie^[6].

Mirosław Grewiński i Stanisław Kamiński definiują obywatelską politykę społeczną jako „aktywną działalność organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarki społecznej oraz inicjatyw oddolnych, służącą zaspokajaniu potrzeb obywateli i łagodzeniu lub eliminowaniu kwestii społecznych, przy wykorzystaniu potencjału kapitału społecznego, w duchu współodpowiedzialności za spójność społeczną i bezpieczeństwo socjalne”^[7].

4 | Sektor społeczny NGO

Sektor społeczny oparty na pozarządowych organizacjach, nastawiony na zaspokojenie potrzeb społecznych a nie zysk, mający wielowiekową tradycję, znajduje teoretyczną podbudowę dopiero w drugiej połowie XX w. Pierwszą teorię o zawodności państwa i rynku w zaspokojeniu potrzeb społecznych stworzył Burton Weisbrod. Trzeci sektor powstaje na styku sektora publicznego i prywatnego oraz sfery nieformalnej. W każdy z tych sektorów wpisane są obszary mieszane: od strony państwa w sektorze publicznym powstają podmioty organizacji pozarządowych, od strony rynku w sektorze prywatnym przedsiębiorstwa społeczne, od strony społeczności gospodarstw domowych i rodzin nieformalne związki samopomocowe.

⁵ Julian Auleytner, „Wprowadzenie”, [w:] Mirosław Grewiński, Stanisław Kamiński, *Obywatelska Polityka społeczna* (Warszawa: Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, Wyższa Szkoła Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, 2007), 9.

⁶ Krystyna Leśniak-Moczuk, „Polityka społeczna w społecznej gospodarce rynkowej”, [w:] *Socjologia i polityka społeczna a aktualne problemy pracy socjalnej. Dylematy teorii i praktyki społecznej*, red. Kazimiera Wódz, Krzysztof Piątek (Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, 2004), 63-78.

⁷ Grewiński, Kamiński, *Obywatelska polityka społeczna*, 12. Zob. też Marian Masternak, „Prawne aspekty funkcjonowania organizacji pożytku publicznego w Polsce” *Prawo i Więź*, nr 4(34) (2020): 138 i n.

Wszystkie te obszary tworzą trzeci sektor uzasadniony wówczas, kiedy zawodzi polityka społeczna rządu i sektor rynkowy^[8]. Sektor społeczny NGO jest nazywany zamiennie jako trzeci sektor, sektor niekomercyjny, sektor non-profit, sektor dobrowolny, sektor ochotniczy, sektor obywatelski, sektor pozarządowy, ekonomia społeczna. Podmioty składające się na ten sektor są określane mianem organizacji społecznych, pozarządowych, non-profit, dobroczynnych, charytatywnych, dobrowolnych, ochotniczych, wolontarystycznych, niezależnych, użyteczności publicznej, pożytku publicznego. Podmioty te mogą przybierać postać formalną jako stowarzyszenia i fundacje, organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego (cechy, izby, zrzeszenia zawodowe, społeczno-zawodowe organizacje rolników i pracodawców), społeczne podmioty wyznaniowe lub działać bez formalizowania w charakterze ruchów społecznych.

Organizacje pozarządowe cechuje suwerenność, samorządność, niezależność od władz publicznych, struktura organizacyjna i niezarobkowy charakter. Funkcje pełnione przez organizacje pozarządowe to: samorządowa, integracyjno-strukturalizacyjna, afiliacyjna, ekspresyjna, normalizacyjna, wychowawcza, mediacyjna i inicjowania zmian społecznych. Współczesne organizacje pozarządowe powinny także tworzyć nowe modele uczestnictwa społecznego, przeciwdziałać erozji odpowiedzialności za dobro wspólne, kontrolować administrację publiczną, inspirować proces legislacyjny, przeciwdziałać skrajnemu indywidualizmowi, promować cywilizacyjną solidarność, przywracać równowagę między prawami obywatelskimi a obowiązkami społecznymi, dawać satysfakcję i dowartościowanie działaczom^[9].

Organizacje pozarządowe działają w sferze sportu i turystyki, rekreacji, edukacji, wychowania, kultury, sztuki, usług socjalnych, pomocy społecznej, ochrony zdrowia, rozwoju lokalnego, rynku pracy i zatrudnienia. Polami działań organizacji socjalnych są pomoc rodzinom, niepełnosprawnym, ubogim, starszym, uzależnionym, bezdomnym, ofiarom klęsk żywiołowych, uchodźcom, wspieranie domów dziecka, dystrybucja żywności (banki żywności). Według zasady subsydiarności organizacje społeczne przed innymi podmiotami mają dostęp do środków finansowych przeznaczanych na pomoc społeczną.

⁸ Kietlińska, *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, 48-49, 52-54.

⁹ Grewiński, Kamiński, *Obywatelska polityka społeczna*, 52-53; Sławomir Nałęcz, „Sektor no-profit”, [w:] *Gospodarka społeczna w Polsce. Wyniki badań 2005-2007*, red. Sławomir Nałęcz (Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN, 2008), 121-170.

5 | Ekonomia społeczna

Korzenie ekonomii społecznej wywodzą się z katolickiej nauki Kościoła. Niejednoznaczność pojęcia ekonomii społecznej wynika z jej umiejscowienia w wielu sferach życia społecznego, z tworzenia instytucji o charakterze mieszanym, przekraczającym podziały sektorowe oraz z działań komplementarnych a nie przeciwnych państwu i rynkowi^[10]. Ekonomia społeczna jest sektorem gospodarki, którego misja wynika z autonomii zarządzania, demokratycznego decydowania i ochrony przez lokalne struktury zakorzenionych w nich organizacji, które zorientowane są na społeczną użyteczność, a wypracowana nadwyżka służy realizacji celu społecznego. Ekonomia społeczna jest o tyle uspołeczniona, o ile znajduje społeczne poparcie w zachowaniach, przekonaniach i postawach uczestników by osiągała sukces ekonomiczny. Stopień poparcia społecznego dla ekonomii społecznej zależy od równowagi w postrzeganiu korzyści dla ludności między polityką fiskalną (podatki, opłaty), a ilością i jakością fundowanych świadczeń społecznych. Ekonomię społeczną można traktować w kategoriach nauki lub w kategoriach praktyki jako synonim pojęć: „gospodarka społeczna” i „przedsiębiorczość społeczna” dotyczących rozwiązań prawnych, podmiotów i sposobów ich działania. Ekonomia społeczna łagodzi lub rozwiązuje problemy społeczne generowane nieuchronnie przez rynek i państwo^[11]. Ekonomia społeczna rozumiana jako metoda działania stanowi osiąganie celów społecznych metodami gospodarczymi: wkład w integrację gospodarek krajów Unii Europejskiej, wzmacnianie solidarności i spójności, tworzenie nowych miejsc pracy i nowych form przedsiębiorczości. Ukierunkowanie ekonomii społecznej na dobro społeczne i wspólne dobro społeczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem pomocy wykluczonym społecznie, sprzyja realizacji przez nią następujących celów: równowaga między terytoriami i spójnością społeczną, zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa, kreowanie przedsiębiorstw społecznych i nowej kultury przedsiębiorczości społecznej zorientowanej na włączanie grup zmarginalizowanych poprzez aktywne uczestnictwo w nowym podejściu gospodarczym, łączącym źródła publiczne, prywatne i dobrowolne w celu tworzenia miejsc pracy. Realizacja tych celów ma sprostać nowym

¹⁰ Kietlińska, *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, 59, 61.

¹¹ Paul Leuenberger, *Przeciw wykluczeniu społecznemu* (Błażowa-Chmielnik-Hyżne-Tyczyn: Regionalne Towarzystwo Rolno-Przemysłowe „Dolina Strugu”, 2009), 59-58, 61-62, 65.

wyzwaniom takim jak: wzrastający brak zaangażowania w życie publiczne, integracja i reintegracja społeczna, stały rozwój społeczny, działania na rzecz solidarności międzypokoleniowej.

Obok ekonomii społecznej społeczeństwo obywatelskie tworzą inicjatywy oddolne w postaci ruchów społecznych. W niniejszym artykule poddano analizie przykład ruchu społecznego, będącego wyrazem aktywności obywatelskiej kobiet w wieku senioralnym o imieniu Krystyna.

6 | Geneza i istota ruchu społecznego kobiet o imieniu Krystyna

Ogólnopolski ruch społeczny Krystyn rozwijający się przez ćwierć wieku od 1998 r. jest spontanicznym zrywem kobiet w wieku około senioralnym, które łączy imię jako jeden element tożsamości. Historia wspólnotowej działalności kobiet noszących imię Krystyna i nawiązujących kontakty rozpoczęła się dzięki inicjatywie podjętej przez ich wybitną imienniczkę Krystynę Bochenek, dziennikarkę radiową z Katowic, wicemarszałek Senatu RP. Przez 25 lat przewinęło się w tym ruchu społecznym kilka tysięcy kobiet o imieniu Krystyna.

Według stanowiska niektórych socjologów imię nie może być podstawą kształtowania się żadnego innego typu zbiorowości społecznej poza kategorią społeczną, ponieważ w czasach nam współczesnych straciło ono znaczenie w ustalaniu tożsamości na rzecz nazwiska. Jednak na przykładzie ruchu społecznego Krystyn zaistniał pewien fakt społeczny i na gruncie socjologii należy poszukiwać jego interpretacji.

Można przytoczyć wiele argumentów wysuwanych przez obserwatorów zewnętrznych i uczestniczki ruchu Krystyn wskazujących, że przejawy aktywności Krystyn mają charakter nieprzemijający, prowadzący do nawiązywania trwałych więzi społecznych i realizacji wielu uświadamianych i nieuświadamianych celów. Reżyser nazywa to absurdem, socjolog fenomenem, kardiochirurg wyjazdem z domu i wzajemną pomocą, a Szwedzi nie wierzą, że coś takiego może się zdarzyć^[12].

¹² Małgorzata Goślińska, „Siła w Krystynach” *Gazeta Wyborcza*. Katowice, 14 marca 2011.

Do traktowania działalności imienniczek Krystyn w perspektywie ruchu społecznego uprawnia dwudziestopięcioletnie funkcjonowanie na skalę ogólnopolską, regionalną i lokalną sieci wzajemnych kontaktów imienniczek i realizacji zamierzonych celów.

W działalności ruchu Krystyn można wskazać cały wachlarz celów, form i miejsc aktywności imienniczek. Przeglądu tej aktywności dostarczają corocznie tradycyjne media (telewizja polska i jej stacje regionalne, telewizje kablowe i internetowe, polskie radio, regionalne i lokalne rozgłośnie radiowe, prasa ogólnopolska, regionalna i lokalna, czasopisma branżowe, naukowe, a nawet media funkcjonujące w skupiskach polonijnych w Austrii, Belgii, Brazylii, Czechach, Francji, Hiszpanii, Niemczech, Szwecji, Ukrainie, USA, Węgrzech, Wielkiej Brytanii), a przede wszystkim media społecznościowe w Internecie. Wygłaszane są referaty naukowe i komunikaty z badań na konferencjach naukowych. Pojawiły się do tej pory także trzy wydania zwarte w postaci książek. Dwie pierwsze to opublikowane wywiady: Krystyny Bochenek, *Jak Krystyna z Krystyną. Rozmowy radiowe* (czerwiec 1996–listopad 1997) (Katowice: Parol S.C., 1998) oraz Danuty Lubina-Cipińskiej i Anny Gumułka, *Karuzela z Krystynami* (Katowice: Polska Press, 2007), wydana na dziesiąty Jubileuszowy Ogólnopolski Zjazd Krystyn w Zakopanem. Trzecia publikacja zwarta to monografia socjologiczna autorstwa Krystyny Leśniak-Moczuk, *Fenomen Krystyn* (Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego-Wydawnictwo Mitel, 2012).

Długoletnia działalność w ruchu społecznym może być formalizowana w postaci stowarzyszeń integrujących imienniczki w ich środowiskach lokalnych i regionalnych. Jednym z przykładów takiej formalizacji była rejestracja w Krajowym Rejestrze Sądowym Stowarzyszenia Krystyn Podkarpackich w 2012 r., które po pięciu latach zostało przekształcone w stowarzyszenie zwykle zarejestrowane w Urzędzie Miasta Rzeszowa. Stowarzyszenie to realizuje swoje cele poprzez Statut Stowarzyszenia Krystyn Podkarpackich:

1. Zadziergnięcie trwałych więzi łączących kobiety o imieniu Krystyna bez względu na status społeczny, poglądy, stopień wykształcenia, wiek, miejsce zamieszkania.
2. Podtrzymywanie wzajemnych, osobistych relacji między imienniczkami zwielokrotniane za pomocą bezpośrednich i pośrednich sposobów komunikowania, podczas wzajemnej pomocy w życiu codziennym, organizacji ciekawych form spędzania czasu wolnego.

3. Integrację kobiet o imieniu Krystyna poprzez osobiste, bezpośrednie styczności podczas imieninowych spotkań Krystyn, prowadzenie akcji społecznych, uczestnictwo w wydarzeniach, wspólnych wyjazdów i odwiedzinach.
4. Podejmowanie działań generujących oddolne inicjatywy i akcje społeczne, przyczyniających się do pomocy osobom o imieniu Krystyna, które znajdują się w trudnej sytuacji życiowej i materialnej oraz przyłączanie się do akcji charytatywnych na rzecz osób spoza stowarzyszenia, przyczyniających się do rozwiązywania problemów społecznych.
5. Promowanie postaw o charakterze hubrystycznym, które są stymulatorem procesów modernizacyjnych, manifestowania indywidualnego stylu życia i cechują osoby posiadające potrzebę osiągania, wyczynu.
6. Promowanie zachowań ludycznych, zaszczepianie i rozwijanie potrzeb kulturalnych, szczególnie u kobiet mających w dotychczasowym życiu codziennym mniejsze styczności z kulturą poprzez uczestnictwo w lokalnych wydarzeniach kulturalnych.
7. Poznawanie regionów atrakcyjnych turystycznie. Propagowanie walorów krajoznawczych, osobliwości historycznych, przyrodniczych, poznawanie bohaterów małych ojczyzn w miejscach spotkań Krystyn.
8. Współdziałanie Krystyn z osobami cieszącymi się uznanym autorytetem społecznym, pełniącymi ważne funkcje publiczne w instytucjach państwowych, samorządowych, kościelnych, w sektorze prywatnym.
9. Współpraca z samorządami umożliwiającą poznawanie wszelkich walorów lokalnych i regionalnych (osobowości i autorytety, lokalna kultura, zabytki, regionalne potrawy, stroje), co stanowi promocyjny atut imieninowych spotkań.

W naukowej monografii socjologicznej autorstwa Krystyny Leśniak-Moczuk *Fenomen Krystyn* postawiono pytanie badawcze: czy fenomen społeczny jako inicjatywa zrodzona z pomysłu manifestacyjnego obchodzenia imienin kobiet noszących imię Krystyna można rozpatrywać w kategoriach nowego, ekspresywnego ruchu społecznego. Problem badawczy w ujęciu teoretycznym został odniesiony do teorii ruchów społecznych, w tym feministycznych. Wnioski w monografii zostały wyciągnięte na bazie badań ankietowych, wywiadów swobodnych, narracyjnych i pogłębianych przeprowadzanych przez autorkę monografii z organizatorami

i uczestniczkami Zjazdów, opinii obserwatorów i publikacji o ruchu Krystyn oraz obserwacji uczestniczącej dokonanej przez autorkę, która brała udział w dwudziestu Ogólnopolskich Zjazdach Krystyn (lata 2003-2024), w wydarzeniach kulturalnych, spotkaniach towarzyskich i wyjazdach turystycznych Krystyn. Zasadniczą część danych empirycznych uzyskano z 289 kwestionariuszy ankiet zrealizowanych techniką ankiety rozsyłanej drogą pocztową, e-mailową i rozdawanej na Ogólnopolskim Zjeździe Krystyn. Próbę badawczą wymaganą do zrealizowania badań ilościowych stanowiły uczestniczki ruchu społecznego Krystyn. Podstawą interpretacji otrzymanych wyników badań empirycznych było odniesienie ich do paradygmatów ruchu społecznego. W analizie społecznego fenomenu Krystyn w kontekście ruchu społecznego dokonywanej na podstawie autorskich badań empirycznych uwzględniono symboliczne i realne zagrożenia funkcjonowania oraz podjęto próbę prognozy czynników determinujących jego przetrwanie.

Na podstawie wyników badań stwierdzono, że ruch Krystyn ma charakter więziotwórczy, jest podstawą tworzenia pomostowego kapitału społecznego, nowych zachowań symbolicznych, zmian wzorów myślenia, oddolnych inicjatyw i akcji społecznych w społeczeństwie obywatelskim. Krystynami kierują motywacje hubrystyczne oraz ludyczne. Uczestnictwo w ruchu generuje i zaspokaja potrzeby kulturalne, atrakcyjne sposoby spędzania wolnego czasu i aktywność turystyczną. Cykliczne spotkania podczas manifestacyjnie obchodzonych imienin są doskonałą okazją do promocji miast i regionów goszczących solenizantki. Jakościowa i ilościowa analiza materiału empirycznego dostarcza argumentów uzasadniających, że została pozytywnie zweryfikowana postawiona hipoteza główna zakładająca, że fenomen Krystyn jest przykładem przerodzenia się kategorii społecznej łączącej kobiety o wspólnym imieniu w niekonwencjonalny, nowy, ekspresywny, kulturowy ruch społeczny o charakterze więziotwórczym, będący podłożem integracji kobiet i narzędziem zmian społecznych. Materiał empiryczny ze źródeł zarówno zastanych w publikacjach i prasie zjazdowej oraz wywołany za pomocą technik badawczych a badaniach autorskich pozwolił na potwierdzenie dziewięciu z dziesięciu postawionych hipotez szczegółowych.

Ruch społeczny Krystyn ma charakter więziotwórczy, co jest szczególnie cenne w dobie upowszechniania wirtualnych kontaktów charakterystycznych dla społeczeństwa informacyjnego. Główną motywacją Krystyn do funkcjonowania w tym ruchu jest chęć zaspokojenia potrzeby integracji poprzez osobiste, bezpośrednie styczności, będące podstawą powstania

i utrwalania długotrwałych, tradycyjnych więzi podtrzymywanych i pogłębianych za pomocą pośrednich tradycyjnych i nowoczesnych środków łączności, a w szczególności mediów społecznościowych. Stworzona siatka kontaktów stanowi osnowę do jej poszerzania. Autorka dostrzegła w badaniach i sama doświadczyła niecodziennego zjawiska poczucia bliskiej więzi z imienniczkami podczas pośredniego kontaktowania się drogą pocztową, telefoniczną, e-mailową, internetową, z którymi nigdy wcześniej nie miała bezpośredniej styczności na płaszczyźnie przestrzeni fizycznej. Po uzyskaniu za pośrednictwem innych Krystyn, z Internetu lub z książki telefonicznej kontaktu do uczestniczki ruchu, wystarczającą podstawą do napisania listu, e-maila, wiadomości, komentarza na Facebooku, czy wywiązania się długiej rozmowy obracającej się wokół prywatnych, osobistych, zawodowych czy spraw związanych ze spotkaniami imienniczek, było powołanie się na uczestnictwo w ruchu Krystyn. Podtrzymywanie wzajemnych, osobistych relacji między imienniczkami zwielokrotniane za pomocą pośrednich sposobów komunikowania kreuje pomostową postać kapitału społecznego budowanego w oparciu o element tożsamości jakim jest imię Krystyna. Ruch ten, generując oddolne inicjatywy i akcje społeczne, przyczynia się do budowy społeczeństwa obywatelskiego. Silną motywacją Krystyn jest także chęć uczestniczenia w ciekawych wydarzeniach, o ważnej randze, w których można zaistnieć jako bohater zbiorowy, zaspokajając swoje potrzeby hubrystyczne. Ważnym wymiarem aktywności imienniczek jest poznawanie uroków własnego i innych krajów, ich dóbr kultury dzięki inicjowaniu i rozwijaniu potrzeb turystycznych i kulturalnych. Otwartość władz miast i regionów goszczących Krystyny stanowi promocyjny atut imienninowych spotkań. Według wyników badań dopiero na czwartym miejscu uplasowały się motywacje ludyczne, dające solenizantkom możliwość zabawy pozwalającej oderwać się od codzienności.

Nie została w pełni potwierdzona jedynie hipoteza o posiadaniu znamion ruchu feministycznego. Imienniczki nie wysuwają żadnych żądań o charakterze feministycznym, nie posiadają programu zwalczania dyskryminacji kobiet, aczkolwiek spontaniczna działalność Krystyn prowadzi do akceptacji nowych wzorów zachowań symbolicznych i powolnych przemian świadomościowych. Uczestniczki ruchu dostrzegają zagrożenia jego funkcjonowania zaistniałe po śmierci liderki Krystyny Bochenek, dlatego efektem przeprowadzonych badań jest sformułowanie przez respondentki wniosków zakładających sformalizowanie ruchu, określenie zasad wyboru władz i przyznawania tytułu liderek środowiskowych, a także

transparentność funduszy zbieranych na rzecz organizacji Ogólnopolskich Zjazdów Krystyn^[13].

7 | Ruch społeczny Krystyn w perspektywie socjologicznych teorii ruchów społecznych

Odnosząc przytoczone wyniki badań empirycznych nad fenomenem społecznym Krystyn do teorii ruchów społecznych, można wskazać szereg cech umożliwiających interpretowanie go w perspektywie tych teorii.

Ruch Krystyn nosi znamiona ruchów ekspresywnych wyróżnionych przez Jana Szczepańskiego^[14]. Został on stworzony wokół wybitnej osobowości liderki o charyzmatycznych cechach przywódczych, która potrafiła zjednać corocznie setki kobiet, stanowiących nie tylko wspólnotę imienia, ale realizujących cele zaspokajające ich potrzeby, a także wychodząc ze swoją działalnością na zewnątrz. Było to możliwe między innymi dzięki zaangażowaniu wielu wybitnych imienniczek znaczących w życiu publicznym, wokół których grupują się mniej znane kobiety noszące to imię. Ogarnia szerokie gremia kobiet, przenosi się na zasadzie zarażenia emocjonalnego i nie tworzy zrzeszeń instytucjonalnych. Jest przejawem dążenia do wyżycia popędów, nowych sposobów wyrażenia swojej osobowości, przekonań, wzbogacania wzorów zachowań. Jest formą postępowania manifestującego, wyrażanego za pomocą stroju, postaw i zachowań niezgodnych z ustalonymi wzorami kulturowymi oraz skierowanych przeciw niektórym uznanym tradycjom. Nie dąży do zmian reformatorskich ani rewolucyjnych, ale stwarza własny świat przeżyć i nie narzucanych nikomu. zachowań, wnosi i propaguje nowe treści intelektualne i artystyczne.

Ruch ten spełnia większość założeń Herberta Blumera^[15], rozpatrującego ruchy społeczne w ramach teorii interakcjonizmu symbolicznego

¹³ Krystyna Leśniak-Moczuk, *Fenomen Krystyn* (Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Wydawnictwo Mitel, 2012), 233-278.

¹⁴ Jan Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii* (Warszawa: PWN, 1972), 521-523, 532-533.

¹⁵ Sławomir Mandes, „Ruchy społeczne w Polsce”, [w:] *Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XI wieku*, red. Mirosława Marody (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2007), 439-445, 447-447.

jako laboratorium nowych stylów życia, sposobów zachowań i myślenia. Według teorii racjonalnego wyboru stanowi element życia społecznego, jest strukturą sfragmentaryzowaną, demokratyczną, zdecentralizowaną, o dobrowolnej przynależności. Członkowie ruchu, wywodzący się z różnych grup społecznych i środowisk, wspierając się wzajemnie tworzą nieformalną sieć powiązań. Wykorzystują do tego wskazywane przez Piotra Sztompkę czynniki sprzyjające tworzeniu sieci w postaci nowoczesnych nośników przekazu informacji, łączności i komunikacji oraz wzrostu czasu wolnego, swobody zrzeszania się, wolności i innych zasobów niezbędnych do społecznego działania¹⁶. Zgodnie z założeniami Piotra Glišńskiego wspólnota myśli i działań, poczucia „bycia razem” Krystyn wynika ze świadomości posiadania podobnych wartości, reakcji i zachowań łączących uczestniczki ruchu¹⁷. Prowadzi to do interakcji wspólnotowych pomiędzy Krystynami, z liderami, z sympatykami, z otoczeniem instytucjonalnym w trakcie manifestacyjnego obchodzenia imienin na ogólnopolskich zjazdach skupiających od 1998 r. od 200 do 600 imienniczek, na Podkarpackich Imieninach Krystyn przyciągających od 70 do 100 imienniczek, a także na wydarzeniach kulturalnych, imprezach towarzyskich oraz na spotkaniach w życiu codziennym. W badanym ruchu istnieje kategoria uczestniczek Zjazdów nieposiadających głębszej identyfikacji i świadomości wspólnotowej. Spontaniczne działania imienniczek, będące formą wyzwania wobec kodów kulturowych, mogą kształtować nowe wzorce norm społecznych i kulturowych, załątki nowego porządku kulturowego i prowadzić do akceptacji nowych zachowań symbolicznych. Spontaniczne działania oraz inności w postaci nierutynowego charakteru działań uczestniczek ruchu mogą się sformalizować w określonym wymiarze, przy zachowaniu właściwych proporcji pomiędzy poziomem instytucjonalizacji i organizacji ruchu a spontanicznością i żywiołowością działań, wyrażającą się luźną i elastyczną siecią organizacyjną z dominacją więzi poziomych, z elementami niesformalizowanymi i wysokim poziomem interakcji. Ruch Krystyn świadomie nie posiada strategii, programów, nie planuje żadnych celów ani konkretnych zmian rzeczywistości. Prowadząc jedynie aktywność dla samej aktywności może w sposób z góry niezamierzony kreować rzeczywistość. Jednym z motywów działania uczestniczek ruchu jest chęć uwolnienia

¹⁶ Piotr Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństw* (Kraków: Wydawnictwo Znak, 2002), 148-162, 164, 173-176.

¹⁷ Piotr Glišński, *Polscy zieloni. Ruch społeczny o kresie przemian* (Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN, 1996), 17-67.

się od ograniczeń narzucanych przez tradycje, stereotypy, uprzedzenia, podział ról społecznych i obowiązków. Bronisław Misztal wskazuje to jako przyczynę powstania ruchów społecznych. Krystyny zadziwiają otoczenie swoją innością i odmiennością względem zwyczajności, a wychodząc poza ogólne schematy naruszają oczywistość powszechnych prawidłowości^[18]. Zgodnie z tezą Wiesława Gomuły ruch ten, wykorzystując osobliwe zasoby mentalne i interakcyjne, stanowi przeciwstawienie dla oczywistości^[19].

Zbiorowa ekscytacja ilustrująca dynamikę emocjonalną ruchu składa się z fizycznego zgromadzenia Krystyn podczas organizowanych wydarzeń (świadomość cielesnej obecności imienniczek), wspólnej wzajemnej koncentracji uwagi (śpiewanie, skandowanie, gestykulacja, tańczenie), jedności ze wszystkimi uczestnikami (powstanie „sumienia wspólnego” będące według Emila Durkheima „zagręszaniem rytuału”). Współwystępowanie tych elementów powoduje wykształcenie się, wśród indywidualnych uczestniczek, naładowanych entuzjazmem i pewnością siebie, uczucia solidarności grupowej, poczucia moralności (pozbycie się egoizmu w służbie dla grupy), symboli podtrzymujących pamięć wspólnego uczestnictwa oraz energii emocjonalnej (siły moralnej, siły magicznej, dumy). Kluczowym czynnikiem podtrzymującym ruch jest doświadczenie emocjonalne jego uczestniczek, które należą do niego, by zaspokoić swoje potrzeby psychologiczne lub odnieść subiektywne korzyści i satysfakcję emocjonalną. Wzmocnienie początkowej emocji i przekształcenie jej w emocję wyrastającą ze świadomości bycia we wspólnocie wytwarza solidarność i sprawia, że uczestniczki czują się silniejsze jako członkinie uchu.

Ruch Krystyn może być także rozpatrywany w perspektywie nowych ruchów społecznych, których istotą jest praktykowanie nowych wartości, kreacja pomysłów i odkrywczych form działania, a zasadą organizacyjną decentralizacja, różnorodność, bezpośrednie uczestnictwo, ekspresyjne formy zachowań, egalitaryzm, dobrowolne uczestnictwo, ochotnicze formy aktywności, akceptowanie różnorodności motywów akcesu i postaw jego uczestniczek^[20]. Przyczynia się on do tworzenia solidarności kulturo-

¹⁸ Bronisław Misztal, „Ruch społeczny”, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. III (Warszawa: Oficyna Naukowa, 2000), 342-349.

¹⁹ Wiesław Gomuła, *Teoria osobliwości społecznych. Zaskakująca transformacja w Polsce* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008), 8-9.

²⁰ Edwin Amenta, Francesca Polletta, „The Cultural Impacts of Social Movements” *Annual Review of Sociology*, t. XLV (2019): 279-299; Steven M. Buechler, „Poza mobilizacją zasobów? Nowe trendy w teorii ruchów społecznych”, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach,

wych ram, a jego formą działania są kontakty interpersonalne i wymiana informacji, manifestacja prezentująca nowe, zaskakujące formy ekspresji. Ruch Krystyn nie spełnia jednej z cech konstytutywnych wyróżnionych przez Donatella Della Porta i Mario Diani, pozwalających odróżnić ruch społeczny od innych grup i inicjatyw. Nie posiada on bowiem jasno zdefiniowanego celu, wroga i nie dąży do przeprowadzenia zmiany społecznej lub jej zaniechania. Spełnia natomiast pozostałe cechy polegające na występowaniu gęstych nieformalnych sieci, wymiany zasobów i zbiorowej tożsamości typu „my”^[21].

W wyniku podjętej próby interpretacji badanego zjawiska społecznego w kontekście teorii ruchów społecznych, fenomen Krystyn można traktować jako nowy, ekspresywny ruch społeczny. Jego funkcjonowanie zaspokaja nie tylko potrzeby uczestniczek ruchu, ale także pełni wiele ważnych społecznie funkcji w społeczeństwie obywatelskim. Jest bazą pomostowego kapitału społecznego, tworzy sieci kontaktów o charakterze towarzyskim, pomocowym i zawodowym. Więzi społeczne powstające na bazie bezpośrednich styczności, poszerzane i podtrzymywane przy wykorzystaniu nowoczesnych technik przekazu i łączności stanowią ważną wartość w życiu codziennym kobiet, wywodzących się ze środowisk społecznych usytuowanych na wszystkich szczeblach struktury społecznej. Aktywność kobiet na forum ruchu Krystyn może stać się przyczynkiem do przełamywania stereotypów i tradycyjnych norm kulturowych w społeczeństwie ponowoczesnym. Manifestacyjna forma dorocznych ogólnopolskich spotkań uczestniczek ruchu jest doskonałą formą promocji lokalnych środowisk^[22].

Patrick H. Mooney (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008), 161-163; Castells Manuel, *Koniec tysiąclecia* (Warszawa Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009), 20, 37, 338-340, 347-348, 367; Collins Randall, „Ruchy społeczne jako obiekt uwagi emocjonalnej”, [w:] *Dynamika życia społecznego*, 249-250; Bert Klandermans, Sidney Tarrow, „Mobilizacja w ruchach społecznych: o syntezie koncepcji europejskich i amerykańskich”, [w:] *Dynamika życia społecznego*, 69-71; Edwin Amenta, Francesca Polletta, „The Cultural Impacts of Social Movements” *Annual Review of Sociology*, t. XLV (2019): 281, 289-292; *Studia nad ruchami społecznymi*, red. Ewa Lewicka-Banaszak, Piotr Marciniak, Wojciech Modzelewski (Warszawa: UW, 1987), 41-49, 263, 264.

²¹ Donatella Della Porta, Mario Diani, *Ruchy społeczne. Wprowadzenie*, tłum. Agata Sadza (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009), 7; Mario Diani, „Analiza sieciowa”, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach, P.H. Mooney (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2008), 191-199.

²² Krystyna Leśniak-Moczuk, *Fenomen Krystyn* (Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Wydawnictwo Mitel, 2012), 280-283.

Fenomen Krystyn pokazuje, że aby ruch społeczny skupiony wokół jednego imienia zaistniał, a co ważniejsze przetrwał próbę czasu i rozwijał się pomimo braku liderki, która go stworzyła, potrzebny jest nie tylko fakt posiadania jednego wybranego imienia czy formalnego upodmiotowienia swojej działalności. Bowiem znane są przykłady imieninowych spotkań jednoimiennych osób obu płci, np. Józefów w USA, Zbigniewów w Lublinie, Jacków w Jarosławiu, Bożen w Borzęcinie, Barbar z okazji górniczego święta Barburki, Jolant, Małgorzat, Marii, które nie doprowadziły do stworzenia ruchu społecznego. Fenomen szerokiej i trwałej płaszczyzny integracji kobiet o imieniu Krystyn uzasadniany jest z punktu widzenia wpływu imienia Krystyna na trajektorie życiowe jednostki. Zagadnienia znaczenia imienia w życiu człowieka zgłębia onomastyka, numerologia, psychologia i socjologia, a także prawo.

8 | Przykłady współpracy międzysektorowej w realizacji polityki społecznej

Trzeci sektor *sensu stricte*, którego przykład stanowi analizowany w artykule ruch społeczny imienniczek, jest otwarty na współpracę z podmiotami mieszczącymi się w sektorze publicznym, w sektorze prywatnym i w sektorze nieformalnym. Najbardziej korzystny i przyszłościowy model partnerstwa społeczno-publiczno-prywatnego, wspierający a nie wypierający państwo w realizacji zadań socjalnych, jest w większym stopniu w sferze możliwości niż realności. Polskie organizacje pozarządowe pretendujące do głównego udziałowca ekonomii społecznej, mające trudności z pozyskaniem kapitału, są uzależnione od środków publicznych. O dostęp do pieniędzy publicznych konkurują wspierający i wspierani. Sektor społeczny powinien stworzyć oddolny i zorganizowany nacisk na władze publiczne poszerzając uczestnictwo obywateli i ich organizacji w systemie demokratycznym^[23].

²³ Leuenberger, *Przeciw wykluczeniu społecznemu*, 57-58. Zob. też Daria Kowalska, „Odpowiedzialność społeczna spółdzielni a przedsiębiorczość. Realizacja misji społecznej przy jednoczesnym osiąganiu celów biznesowych” *Prawo i Więź*, nr 5(52) (2024): 225 i n.

Powiązania między sektorem publicznym a non-profit dotyczą spełnianych przez nie funkcji, zasilania finansowego i dystrybucji usług. Zasady współpracy opierają się na pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwie, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności. Charakter tych powiązań przybiera postać modelu komplementarnego (paralelnego), w którym usługi są świadczone równolegle przez oba sektory lub modelu partnerskiego (kontraktowego), w którym sektor publiczny współpracuje z organizacjami non-profit zasilając je środkami budżetowymi. Metody tego zasilania mogą przybierać postać dotacji lub darowizn w ramach finansowania bezpośredniego oraz kontraktów, koncesji, współfinansowania, ulg i zwolnień podatkowych w ramach finansowania pośredniego lub subsydiowania konsumenta.

Przykładami współdziałania są nieformalne kontakty wspomagające wymianę informacji, wspólne komisje i zespoły, prace nad dokumentami samorządowymi, organizacja imprez i akcji, realizacja projektów, finansowanie sprzętu i sal, zlecanie zadań.

Korzyści ze współpracy instytucji ze sfery publicznej z organizacjami pozarządowymi dotyczą solidności wykonania zadań, zaufania do jakości usług, niższych kosztów realizacji zadań przy braku zasobów finansowych i organizacyjnych w instytucjach, zadowolenia klientów z prowadzenia grup wsparcia, dobrych projektów i ofert współpracy^[24].

W warunkach neoliberalizmu organizacje społeczne konkurują o finanse publiczne z podmiotami komercyjnymi. Prawne regulacje współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi zabezpieczone są ustawowo. Ustawy o pomocy społecznej z dnia 29 listopada 1990 r. i z dnia 12 marca 2004 r. oraz Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r. określają zasady partnerstwa i następujące formy współpracy:

- obligatoryjny charakter,
- pozafinansowe formy współpracy: informacja o działaniach, konsultowanie aktów normatywnych, wspólne zespoły doradcze i inicjatywne, umowy o inicjatywach lokalnych, działania partnerskie,

²⁴ Kietlińska, *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, 56-59, 75-85; *Przeobrażenia sfery usług w systemie zabezpieczenia społecznego w Polsce*, red. Mirosław Grewiński, Barbara Więckowska (Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP-Dom Wydawniczy Elipsa, 2011).

- finansowe formy współpracy: powierzanie wykonania zadań publicznych, wspieranie, dotacje (postrzeganie jako konkurencja zabierająca m-ca pracy, brak zaufania).

Wynikające z modelu partnerstwa społeczno-publiczno-prywatnego współdziałanie podmiotów organizacji non-profit z rynkowymi instytucjami prywatnymi sprowadza się do pozyskiwania środków finansowych i rzeczowych w ramach umów sponsoringowych w zamian za reklamę i promocję czynioną przez beneficjentów na rzecz firm sponsorskich. Motywacją właścicieli prywatnych podmiotów gospodarczych są korzyści finansowe pod postacią odpisów czy zwolnień podatkowych, spodziewane przyrosty zbytu produktów i usług w wyniku promocji i reklamy oraz korzyści moralne zdobycia uznania i własnej satysfakcji z podejmowania akcji dobroczynnych. Brak jest natomiast wyraźnych przykładów podejmowania wspólnych działań mieszczących się w obszarze wielosektorowej polityki społecznej. Zauważyć jedynie można tendencję przeciwną, polegającą na konkurowaniu z organizacjami non-profit na samodzielnie prowadzone działania, o pozyskiwanie środków z tych samych źródeł, skąd na taką samą działalność mogą czerpać podmioty non-profit. Dotyczy to ubiegania się o środki z funduszy unijnych na projekty społeczne niejednokrotnie merytorycznie niezgodne z branżą firmy bądź zabiegania o dofinansowanie takich działań z funduszy publicznych. Doświadczenia te nie rokują poprawy współdziałania na linii sektorów publicznego, prywatnego i społecznego.

Na krótką historię trzeciego sektora w Polsce można spojrzeć przez pryzmat szans i zagrożeń. Z jednej strony powinien stanowić on istotny element realizacji celów społecznych w społeczeństwie obywatelskim na zasadzie współdziałania z podmiotami z innych sektorów, ale z drugiej strony bariery materialne, biurokratyczne i programowe stanowią poważne zagrożenie^[25]. A powiązanie tych zagrożeń z komercjalizacją i postawami roszczeniowości, zazdrości i rywalizacji w społeczeństwie konsumpcyjnym utrudnia pracę społeczną liderów działających w ramach trzeciego sektora, przyczyniając się do ich szybkiego wypalenia.

Z pozycji doświadczeń aktywnego działacza i badacza organizacji pozarządowych można stwierdzić, że podmioty sektora non-profit są na pozycji przegranej na wejściu, nie tylko w podejmowaniu działań mających na celu uskutecznianie partnerskiej współpracy, ale i starań o pozyskiwanie

²⁵ Kietlińska, *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, 175-192.

środków na realizację swoich statutowych zadań. Animatorzy społeczni traktowani są przez władze samorządowe oraz pracowników urzędów jako petenci niewygodni, konkurencyjni i niebezpieczni. Starając się bowiem o dostęp do środków publicznych mogą przyczyniać się do uszczuplania budżetu przeznaczanego na działania podejmowane przez urzędników, a działając w dużym stopniu w oparciu o pracę wolontariatu, bez kosztownego zaplecza administracyjnego mogą przeprowadzić zadania oszczędniej, zabierając urzędnikom organizację wydarzeń, będących w ich zakresie czynności. Na dłuższą metę taka działalność społeczna, wspomagana środkami publicznymi, mogłaby unaocznic zbędność niektórych stanowisk administracyjnych i zagrozić zwolnieniami z pracy urzędników.

9 | Zakończenie

Badany ruch społeczny tworzony przez kobiety w wieku senioralnym zarejestrowany jako stowarzyszenie zwykle współdziała zarówno z podmiotami senioralnymi działającymi w trzecim sektorze, z publicznymi instytucjami polityki społecznej, z firmami w sektorze rynkowym, jak i z sektorem nieformalnym.

Integracja z seniorami następuje poprzez uczestnictwo i współpracę przy organizacji wydarzeń realizowanych przez uniwersytety trzeciego wieku, kluby seniora, rady seniorów, stowarzyszenia senioralne, centra seniorów. Przy współpracy z radami seniorów mają miejsce także relacje z samorządowymi jednostkami realizującymi politykę senioralną, jak np. referaty do spraw senioralnych w urzędzie miasta i w urzędzie marszałkowskim, samorządowymi centrami kultury, gminnymi i miejskimi ośrodkami kultury. Podczas organizacji wydarzeń kulturalnych przez uczestników ruchu społecznego kobiet ma miejsce sponsoring i świadczenie usług przez podmioty sektora prywatnego w zamian za promocję w mediach tradycyjnych i internetowych.

Efektem współpracy sektora non profit z sektorem prywatnym są karty seniora oferujące zniżki cen na towary i usługi dla seniorów realizowane przez firmy wystawiające te karty.

Świadczenie przez uczestników ruchów społecznych pomocy osobom samotnym, chorym, z niepełnosprawnością konieczne jest współdziałanie ze środowiskiem ich zamieszkania, osobami bliskimi, czyli tzw. sektorem

nieformalnym. Dzięki temu następuje dzielnie opieki i pomocy osobom starszym pomiędzy osoby działające w ruchu społecznym i rodzinę, sąsiadów, przyjaciół, stanowiących podmioty sektora nieformalnego.

W podanych przykładach współdziałania międzysektorowego rysuje się wyraźne łączenie działań składających się na wymiar wielosektorowej polityki społecznej. Wszystkie aktywności podejmowane przez analizowany ruch społeczny kobiet mieszczą się w zakresie szeroko pojmowanej aktywnej, obywatelskiej polityki społecznej. Odnoszą się w szczególności do elementu tej polityki, jaką jest polityka senioralna. Stanowią cenny przykład oddolnych inicjatyw stanowiących społeczeństwo obywatelskie, tworzone poprzez samoorganizację społeczną, zrzeszanie się i spójność społeczną.

Bibliografia

- Amenta Edwin, Francesca Polletta, „The Cultural Impacts of Social Movements” *Annual Review of Sociology*, t. XLV (2019): 279-299. <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev-soc-073018-022342>.
- Auleytnier Julian, „Wprowadzenie”, [w:] Mirosław Grewiński, Stanisław Kamiński, *Obywatelska Polityka społeczna*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, Wyższa Szkoła Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, 2007.
- Bochenek Krystyna, *Jak Krystyna z Krystyną. Rozmowy radiowe (czerwiec 1996-listopad 1997)*. Katowice: Parol S.C., 1998.
- Buechler Steven M., „Poza mobilizacją zasobów? Nowe trendy w teorii ruchów społecznych”, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach, Patrick H. Mooney. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008.
- Buechler Steven M., „Teorie nowych ruchów społecznych”, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach, Patrick H. Mooney. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008.
- Castells Manuel, *Koniec tysiąclecia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009.
- Centra usług społecznych – nowy model instytucji polityki społecznej*. Rzeszów 2024.
- Collins Randall, „Ruchy społeczne jako obiekt uwagi emocjonalnej”, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach, Patrick H. Mooney. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008.

- Diani Mario, *Analiza sieciowa*, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach, P.H. Mooney. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2008.
- Della Porta Donatell, Mario Diani, *Ruchy społeczne. Wprowadzenie*, tłum. Agata Sadza. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009.
- Diani Mario, „Analiza sieciowa”, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach, P.H. Mooney. 191-199. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2008.
- Gliński Piotr, *Polscy zieloni. Ruch społeczny o kresie przemian*. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN, 1996.
- Diani Mario, „Analiza sieciowa”, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach, P.H. Mooney. 191-199. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2008.
- Goślińska Małgorzata, „Siła w Krystynach” *Gazeta Wyborcza*. Katowice, 14 marca 2011.
- Grewiński Mirosław, Stanisław Kamiński, *Obywatelska polityka społeczna*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, Wyższa Szkoła Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, 2007.
- Gumuła Wiesław, *Teoria osobliwości społecznych. Zaskakująca transformacja w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008.
- Kietlińska Krystyna, *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*. Warszawa: Difin, 2010.
- Klandermans Bert, Sidney Tarrow, „Mobilizacja w ruchach społecznych: o syntezie koncepcji europejskich i amerykańskich”, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach, Patrick H. Mooney. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008.
- Kowalska Daria, „Odpowiedzialność społeczna spółdzielni a przedsiębiorczość. Realizacja misji społecznej przy jednoczesnym osiągnięciu celów biznesowych” *Prawo i Więź*, nr 5(52) (2024): 225-230. <https://doi.org/10.36128/PRIW.VI52.876>.
- Leśniak-Moczuk Krystyna, „Elementy polityki społecznej w modelu społecznej gospodarki rynkowej na poziomie lokalnym”, [w:] *Regionalne aspekty społecznej gospodarki rynkowej*, red. Czesław Skowronek. Warszawa: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, 2006.
- Leśniak-Moczuk Krystyna, *Fenomen Krystyn*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Wydawnictwo Mitel, 2012.
- Leśniak-Moczuk Krystyna, „Niemieckie i polskie doświadczenia społecznej gospodarki rynkowej w obliczu integracji europejskiej i globalizacji” *Ius Et Administratio*, z. 4 (2004): 211-241.
- Leśniak-Moczuk Krystyna, „Polityka społeczna w społecznej gospodarce rynkowej”, [w:] *Socjologia i polityka społeczna a aktualne problemy pracy socjalnej*.

- Dylematy teorii i praktyki społecznej*, red. Kazimiera Wódz, Krzysztof Piątek. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, 2004.
- Leśniak-Moczuk Krystyna, Piotr Steczkowski, *Od inicjatyw lokalnych w „Dolinie Strugu” do programu ekonomii społecznej na Podkarpaciu*. Błażowa-Chmielnik-Hyżne-Tyczyn: Regionalne Towarzystwo Rolno-Przemysłowe „Dolina Strugu”, 2010.
- Leuenberger Paul, *Przeciw wykluczeniu społecznemu*. Błażowa-Chmielnik-Hyżne-Tyczyn: Regionalne Towarzystwo Rolno-Przemysłowe „Dolina Strugu”, 2009.
- Lubina-Cipińska Danuta, Anna Gumułka, *Karuzela z Krystynami*. Katowice: Polska Press, 2007.
- Mandes Sławomir, „Ruchy społeczne w Polsce”, [w:] *Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XI wieku*, red. Mirosława Marody. 314-337. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2007.
- Masternak Marian, „Prawne aspekty funkcjonowania organizacji pożytku publicznego w Polsce” *Prawo i Więzy*, nr 4(34) (2020): 138-167. <https://doi.org/10.36128/priw.vi34.122>.
- Misztal Bronisław, „Ruch społeczny”, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. III. 342-349. Warszawa: Oficyna Naukowa, 2000.
- Nałęcz Sławomir, „Sektor no-profit”, [w:] *Gospodarka społeczna w Polsce. Wyniki badań 2005-2007*, red. Sławomir Nałęcz. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN, 2008.
- Polletta Francesca, Edwin Amenta, „Czy należy zajmować się uczuciami? Wskazówki wpływające z nowatorskiej niegdyś koncepcji badań ruchów społecznych”, [w:] *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, red. Krzysztof Gorlach, Patrick H. Mooney. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008.
- Przeobrażenia sfery usług w systemie zabezpieczenia społecznego w Polsce*, red. Mirosław Grewiński, Barbara Więckowska. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP-Dom Wydawniczy Elipsa, 2011.
- Studia nad ruchami społecznymi*, red. Ewa Lewicka-Banaszak, Piotr Marciniak, Wojciech Modzelewski. Warszawa: UW, 1987.
- Szczepański Jan, *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: PWN, 1972.
- Sztompka Piotr, *Socjologia. Analiza społeczeństw*. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2002.

